

การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

Development of Cultural Geography to Promote Buddhist Tourism of Temples in Muang District, Kanchanaburi Province

พระสาริจน์ สุนทรโร¹, พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ² และ พระมหาประกาศิต สิริเมโธ³

Phra Sarot Soontaro¹, Phramaha Boonlert Inthapanyo² and Phramaha Prakasit Sirimedho³

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanayasri Dvaravati Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: ¹Saroad0756@gmail.com

Received October 15, 2024; Revised November 10, 2024; Accepted March 10, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 2) เพื่อออกแบบและพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 3) เพื่อถอดบทเรียนการจัดภูมิสถาปัตยกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการผสมผสานระหว่างธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เยี่ยมชมสัมผัสถึงความสงบสุข ศรัทธา และการเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในบริบทของพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ การวิจัยนี้มุ่งเน้นวัดสำคัญ 4 แห่ง ได้แก่ วัดถ้ำมังกรทอง วัดถ้ำเขาแหลม วัดถ้ำมูญนิมิต และวัดถ้ำเขาปูน ซึ่งแต่ละวัดมีความโดดเด่นในด้านภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่น การพัฒนาและออกแบบภูมิศาสตร์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ความสำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนา การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การบริการนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้อง การถอดบทเรียนและสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีพุทธถูกเรียกว่า "ภูมิทัศน์การท่องเที่ยววัดตามวิถีอริยสัจ 4" โดยแบ่งวัดตามหลักอริยสัจ 4 คือ วัดถ้ำมังกรทอง (ทุกข์) วัดถ้ำเขาแหลม (สมุทัย) วัดถ้ำมูญนิมิต (นิโรธ) และวัดถ้ำเขาปูน (มรรค) ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยให้การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรม

สามารถอนุรักษ์และเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ พร้อมส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ช่วยเสริมสร้างศรัทธาและสั่งสมบุญให้กับผู้มาเยือนในอนาคต

คำสำคัญ: ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม; ส่งเสริมการท่องเที่ยว; วิถีพุทธ

Abstract

This research article aims to 1) study the cultural geography in promoting Buddhist tourism at temples in Mueang District, Kanchanaburi Province, 2) design and develop the cultural geography to promote Buddhist tourism at temples in Mueang District, Kanchanaburi Province, and 3) extract lessons learned from Buddhist tourism landscape architecture at temples in Mueang District, Kanchanaburi Province. The findings reveal that the development of cultural geography to promote Buddhist tourism in Mueang District, Kanchanaburi Province, integrates nature, religion, and local culture to create valuable and sustainable tourism experiences. It focuses on allowing visitors to experience peace, faith, and learning about Buddhism within the unique context of the area. The study highlights four important temples: Wat Tham Mangkhon Thong, Wat Tham Khao Laem, Wat Tham Muni Nath, and Wat Tham Khao Pun. Each temple has distinct geographical and cultural features that connect with the local context. The development and design of cultural geography to promote Buddhist tourism consist of six key components: cultural tourism resources, the significance of Buddhism, community economic enhancement, tourist services, community participation, and raising awareness among stakeholders. The extraction of lessons and the creation of a Buddhist tourism network is termed "The Landscape of Temple Tourism According to the Four Noble Truths." The temples are categorized based on the Four Noble Truths: Wat Tham Mangkhon Thong (Dukkha), Wat Tham Khao Laem (Samudaya), Wat Tham Muni Nath (Nirodha), and Wat Tham Khao Pun (Magga). This framework helps ensure that the development of cultural geography can preserve and promote cultural and historical values, while also encouraging learning about Buddhism, ultimately fostering faith and accumulating merit for future visitors.

Keywords: Cultural Geography; Tourism Promotion; Buddhist Way of Life

บทนำ

การท่องเที่ยววิถีพุทธ เป็นการศึกษา พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการ พัฒนา ด้านสติปัญญา ภูมิปัญญาในทางสร้างสรรค์ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ช่วยกันรักษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไว้ ตามแบบวิถีชุมชนและเคารพในความเชื่อด้าน พิธีกรรมทางศาสนา การส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ ในพุทธศาสนสถานในประเทศไทยนั้น ถือเป็นเอกลักษณ์ เรามีอารยธรรมเก่าแก่ที่มาพร้อม กับพระพุทธศาสนา ที่สำคัญ พระพุทธศาสนาก็เป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรมในวันธรรมสวนะที่สำคัญต่าง ๆ การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางจิตใจ สามารถดึงดูดใจให้เข้าถึงพระธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ ได้อีกด้วย การได้รับข้อมูลด้านศาสนวัตถุ เชื่อมโยงถึงศาสนธรรมคำสอนเพื่อให้ครบทั้งศาสนบุคคล ศาสนธรรม ศาสนวัตถุศาสนสถานและศาสนพิธี ให้ครบ ทั้ง 4 มิติ เช่น บารมี 10 ชาติศาสนวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม หลักการหลักธรรม สร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 2500 ปี ที่ดับขันธปรินิพพาน ศาสนบุคคล มาที่ศาสนธรรม มาที่ศาสนวัตถุ และ ศาสนพิธี เป็นพิธีกรรม เชื่อมโยงไปที่ศาสนธรรมธรรมและวินัยน้อมสู่ใจให้เกิดปัญญา ได้เจริญ พุทธานุสติ โยงศาสนพิธี สู่ศาสนธรรม ศาสนธรรมคือแก่นของพระพุทธศาสนาโยงเรื่องที่ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อริยสัจ 4 เพื่อความพ้นทุกข์ ความดับทุกข์ เป็นเชิงวัฒนธรรมและ ประเพณี พุทธศาสนา แบบวัฒนธรรมประเพณี (Apakaro, 2558) การพัฒนาและออกแบบภูมิศาสตร์วัฒนธรรม เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการบริหารจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผู้นำชุมชน องค์การภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยววิถีพุทธให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังต่อไป (Simpatham and Inthongpan, 2022)

จังหวัดกาญจนบุรีมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว วัดจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธที่จะเน้นให้คนเข้ามาศึกษาดูงานในวัดแล้วจะทำให้เกิดความเลื่อมใส และศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านการกิจกรรมฟานัง ด้านประวัติศาสตร์ของพุทธสถาน ด้านภูมิภาครวม (Province, 2022) ซึ่งในจังหวัดกาญจนบุรีมีวัดที่มีความน่าสนใจอยู่มากมาย ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ศาสนา อาทิ วัดถ้ำมั่งกรทอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกาญจนบุรี บันไดขึ้นถ้ำประมาณ 93 ขั้น รวบรวมได้เป็นมั่งกรทองและมั่งกรแก้ว เรื่องเล่าของถ้ำที่มีประวัติตั้งแต่สมัยสงครามไทย-พม่า รวบรวมกรุงศรีอยุธยา นอกจากเรื่องราววัดที่น่าสนใจ สิ่งที่ทำให้วัดแห่งนี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักถึงต่างประเทศคือ แม่ชีลอยน้ำ เป็นจุดหมายปลายทางที่ไม่ควรพลาด และวัดยังอยู่ระหว่างทางที่จะไป “ต้นจามจุรียักษ์” ทำให้เราสามารถแวะเที่ยวได้ทั้งสองที่เลยทางขึ้นซ้ายขวาเป็นราวบันไดมังกร (ต่างจากหลายวัดที่เป็นพญานาค) สร้างเมื่อ พ.ศ. 2449 เสร็จปี พ.ศ. 2452 โดยก่งแปะเป็นผู้ออกแบบมังกรขึ้น โดยมังกรขวามือทางลงชื่อ

มังกรทอง ซ้ายมือชื่อมังกรแก้ว ในสมัยนั้นเป็นที่เลื่องลือของชาวกาญจนบุรี ได้เดินทางเพื่อมาเยี่ยมชมนกันมากขึ้นเมื่อขึ้นบันไดกว่าร้อยขั้นก็จะได้พบกับ พระสิวลีเถื่อนตาลปัตร คำบอกเล่าว่าสร้างไว้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระมาลัยเถื่อนตาลปัตร คาดว่าสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 พระสิวลีเถื่อนเป็นเจ้าชายในโกลิยวงศ์ ออกบวชในสำนักพระสารีบุตร บรรลุพระอรหันต์ในขณะที่ปลงเกศานั้นเอง และหลังจากผนวช ท่านเป็นผู้มีลาภสักการะมากด้วยกุศลกรรมที่ทำมาแต่อดีต ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะผู้เลิศในทาง ผู้มีลาภมาก จากปากทางเข้าถ้าจะพบกับห้องทางซ้ายมือ คือประตูสีเขียวเป็นห้องประดิษฐานหลวงพ่อกุญแจใหญ่ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อายุกว่า 200 ปี หลวงพ่อกุญแจใหญ่ อายุกว่า 200 ปี สร้างโดยชาวจีนและร่วมด้วยชาวตลาดจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพระเสี่ยงทายมาโดยไม่บอกกล่าวล่วงหน้า เดินทางมาทางเรือ เมื่อออกจากถ้ำให้ไปตามทางเดินทางซ้ายมือ เพื่อกราบไหว้พระอาจารย์ตัว ผู้ก่อตั้งสำนักสงฆ์ และเป็นวัดถ้ำมังกรทองในปัจจุบัน ท่านเป็นคนเชื้อสายจีนไหหลำ พูดไทยไม่ชัด เมื่ออายุ 30 ปี ท่านเดินทางจากกรุงเทพฯมายังกาญจนบุรี เมื่อราวปี พ.ศ. 2473 และปฏิบัติธรรมที่ถ้ำแห่งนี้เป็นต้นมา (Center, 2022)

จากความโดดเด่นด้านวิถีวัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำให้จังหวัดกาญจนบุรีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีผู้คนเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากทุกปี สร้างรายได้หลักให้แก่จังหวัดกาญจนบุรี ถือเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญของประเทศด้วยเช่นกัน ในทางกลับกันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลับได้รับความสนใจน้อยลง ผู้คนมากราบสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองน้อยลง ศาสนสถานที่เคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ซบเซา ไม่มีคนเข้ามาบำรุงพระศาสนา ถ้าได้มีการส่งเสริมศรัทธาแก่ผู้จาริกแสวงบุญในด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องเหมาะสมก็จะเป็นการเพิ่มพูนบุญกุศลให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว ณ ปัจจุบันแต่การท่องเที่ยวโดยมากจะเป็นการไปกราบไหว้พระพุทธรูปหรือรูปปั้นพระสงฆ์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ส่วนที่จะมีศรัทธาในเรื่องกรรมและผลแห่งกรรมนั้นมีจำนวนน้อย ดังนั้น จึงควรมีการศึกษา รูปแบบกระบวนการและจัดทำวัดต้นแบบ เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้จาริกแสวงบุญตามวัดต่าง ๆ อันจะนำมาซึ่งสันติสุขอย่างแท้จริงแก่สังคมไทยจากสภาพปัญหาดังกล่าวมา ถ้าได้มีการส่งเสริมศรัทธาแก่ผู้จาริกแสวงบุญในด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องเหมาะสมก็จะเป็นการเพิ่มพูนบุญกุศลให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป

ดังนั้นจากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเรื่อง การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยมุ่งศึกษาความโดดเด่นในด้านภูมิศาสตร์วัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อออกแบบและพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมสำหรับส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธ รวมถึงสร้างเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยจะนำไปสู่การ

สร้างคุณค่าและมูลค่าบนฐานทรัพยากรทุนทางวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี พร้อมทั้งเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ นำไปสู่การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อออกแบบและพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อถอดบทเรียนการจัดภูมิสถาปัตยกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการจัดกิจกรรมที่นำเสนอศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และอาชีพของชุมชน รวมถึงโบราณสถานและศาสนสถานที่เป็นที่เคารพของท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่กำลังจะสูญหายไป เพื่อเข้าใจประวัติศาสตร์และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง การท่องเที่ยวลักษณะนี้รวมถึงการแสดงศิลปวัฒนธรรมและงานเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชมและศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมักสนใจเยี่ยมชมเมืองโบราณ เดินเที่ยวหรือนั่งรถผ่านสถานที่สำคัญ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่น (Hamsupho, 2000) ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการเน้นอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต้องให้ความรู้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการกระจายรายได้ การตลาดท่องเที่ยวต้องเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงมอบประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นให้กลับมาเยือนอีกครั้ง นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของพื้นที่ ความสะอาด และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ (Nirattatrakul, 1995) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 5 ประเภทหลัก ได้แก่ 1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เดินทางชมโบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์เพื่อรับความรู้และเพลิดเพลิน พร้อมมีจิตสำนึกในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม (Kaewthep, 1995) โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ 2. การท่องเที่ยวทาง

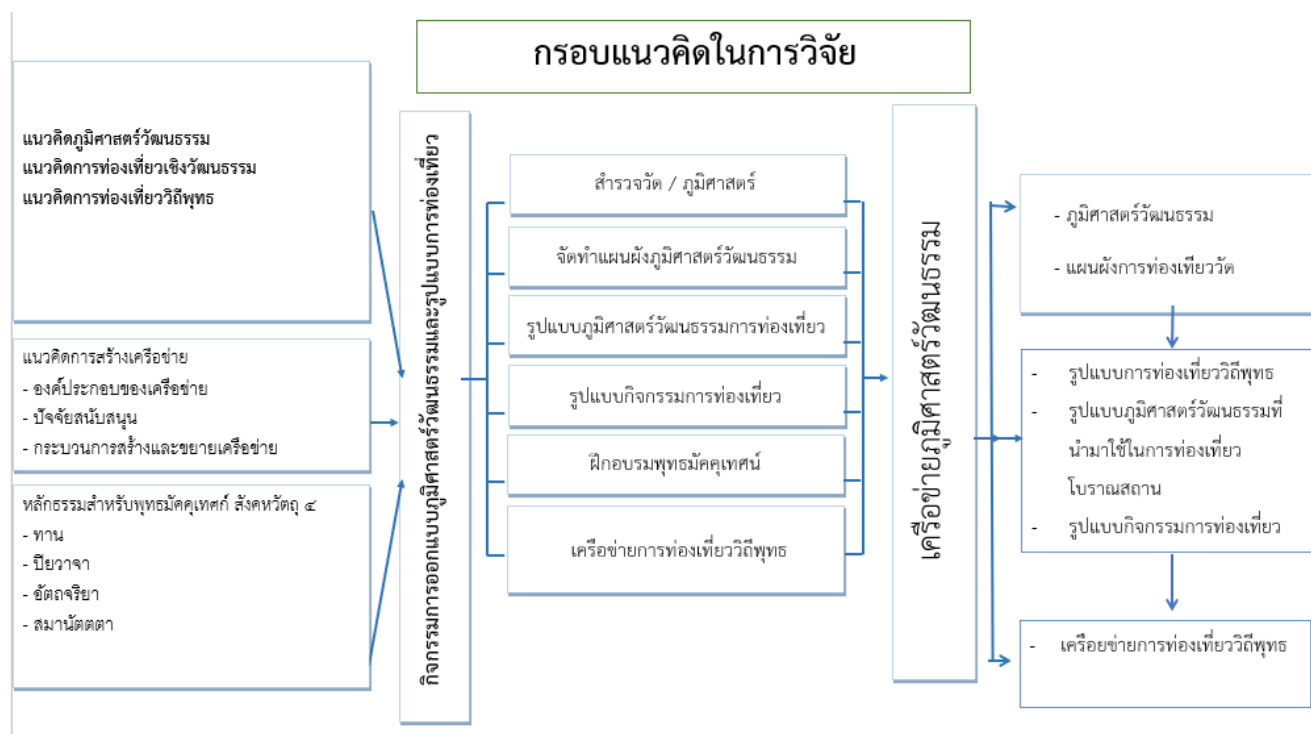
วัฒนธรรมและประเพณี ชมศิลป์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นเพื่อความผลิตเพลินและศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมใหม่ ๆ ภายใต้การอนุรักษ์วัฒนธรรม 3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท ท่องเที่ยวหมู่บ้าน ชนบทเพื่อชมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนรู้วัฒนธรรมชนบทบนพื้นฐานของการอนุรักษ์ 4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา ท่องเที่ยวพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาในสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ เพื่อผลิตเพลินและ เสริมสร้างความรู้ทางกีฬาและวัฒนธรรมท้องถิ่น 5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม เดินทางไปยัง แหล่งวัฒนธรรมเพื่อกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การนวดสมุนไพร ผักสมานธิ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและ อนุรักษ์วัฒนธรรม (Jitthangwatan, 2005)

การท่องเที่ยววิถีพุทธ

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยเฉพาะการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธซึ่งเกี่ยวข้องกับการเดินทางเพื่อสักการะพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวนี้จะมีคุณค่ามากขึ้นหากนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้หลักธรรม และนำไปปฏิบัติในขณะจาริกแสวงบุญ (Kasetsiri, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุน การศึกษาและการทะนุบำรุงศาสนา รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่มุ่ง เสริมสร้างศีลธรรมและคุณธรรมในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมศรัทธาใน หลักธรรมแก่ผู้จาริกแสวงบุญในจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรม ได้อย่างถูกต้อง อันจะนำไปสู่สันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงพุทธยังเป็นส่วนหนึ่งของการ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและจิตสำนึกทางศีลธรรมที่ดีในสังคมไทย ปัจจุบันผู้ที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่เพียงแค สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น โดยมีจำนวนน้อยที่เข้าใจเรื่องกรรมและผลแห่งกรรม ดังนั้น การส่งเสริม ความรู้ในหลักธรรม เช่น ความเข้าใจเรื่องกรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรดำเนินการควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิง พุทธ ผู้วิจัยเห็นว่าภารกิจในการปลูกฝังศรัทธาในหลักคำสอนพุทธศาสนาในกลุ่มนักท่องเที่ยวจะช่วยสร้าง ความรู้สึกผูกพันกับศาสนาอย่างลึกซึ้ง อันจะนำมาซึ่งความปรองดองและความสงบสุขแก่สังคม

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดใน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรีเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) เพื่อจำแนกภารกิจในการทำงานในพื้นที่ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากขั้นการวางแผนจะเริ่มดำเนินการเมื่อได้รับอนุมัติให้ทำโครงการวิจัย อีกทั้งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลเบื้องต้นบางส่วนเพื่อพัฒนาโจทย์การวิจัยก่อนแล้ว จึงได้จัดทำขั้นตอนการดำเนินงานของรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ระยะ คือ การเตรียมการ (Pre – Research) การวางแผน (Planning) การปฏิบัติแผน (Action) การสังเกตผล (Observation) และ การสะท้อนผล (Reflection) โดยมีรายละเอียดดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้ (Chuyathanee, et al., 2022)

1. การรวบรวมข้อมูล ข้อมูลวิจัยที่รวบรวมได้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และมีการตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation Technique) โดยมีรายละเอียดดังนี้ เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การจดบันทึก และการบันทึกเสียงมาแล้ว ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ซึ่งจะทำการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นถูกต้อง

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ที่ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและกลุ่มที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 รูปหรือคน และการสังเกตแบบไม่มี

ส่วนร่วม (Non-participant Observation) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ (Expert) วัดที่ส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลและเอกชนที่ดูแลพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธ กลุ่มนักท่องเที่ยววิถีพุทธ กลุ่มศรัทธาในพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และกลุ่มผู้ร่วมปฏิบัติการ (Action Group) คือกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า ที่มีความสนใจเข้ารับการอบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และทำกิจกรรม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลตามกระบวนการนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มาสะท้อนและตรงตามวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยออกแบบโดยใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อดีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ สามารถตอบคำถามการวิจัยได้หลายแง่มุม ช่วยเติมเต็มหรือเพิ่มพูนความครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้นและช่วยให้อ่านช่วยให้ผู้ใช้ผลการวิจัยรับรู้และเข้าใจปัญหาได้อย่างถ่องแท้ และให้แนวทางปฏิบัติสำหรับตัดสินใจวางแผนแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะใช้การตีความและหาคำตอบในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ การใช้เทคนิค Story Telling และ เทคนิค Content Analysis ตลอดกระบวนการวิจัยและรวบรวมข้อมูลใหม่เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัย

1) ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ความสำคัญของภูมิศาสตร์วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและภูมิประเทศ การทำความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ช่วยสร้างความรู้สึกเชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยวกับสถานที่ที่พวกเขาเยี่ยมชม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการท่องเที่ยววิถีพุทธ

การพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมช่วยให้สามารถวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืน เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว และการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ และการเชื่อมโยงวัดและเส้นทางท่องเที่ยว การศึกษานี้นำไปสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงวัดต่าง ๆ ในเมืองกาญจนบุรี เช่น วัดถ้ำมังกรทอง วัดถ้ำเขาปูน วัดถ้ำเขาแหลม และวัดถ้ำมูญนิรันดร์ทาราม เส้นทางเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสในการศึกษาวัฒนธรรมพุทธศาสนาให้กับนักท่องเที่ยว

การศึกษาและพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธในวัดต่าง ๆ ของอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดยเน้นการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อสร้างเส้นทางและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีความหมายและส่งเสริมคุณค่าในทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2) การออกแบบและพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

1) นำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดต่อหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนและประสานงานหน่วยงานเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดตาม Concept “บวร” (บ้าน วัด ราชการ โรงเรียน ภาคเอกชน) เพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัด และ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัด

2) การศึกษาภูมิศาสตร์วัฒนธรรม เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภูมิประเทศและวัฒนธรรมพุทธ เช่น ตำแหน่งที่ตั้งของวัดและสถานที่สำคัญทางศาสนา

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่าง ๆ

สำหรับการออกแบบและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวท่องเที่ยววิถีพุทธเชื่อมโยงทั้ง 4 วัดสามารถนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการสร้างภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เรียกว่า “ภูมิทัศน์การท่องเที่ยวของวัดตามแนวอริยสัจ 4” ประกอบด้วย

1) ทุกข์ การสะท้อนถึงความทุกข์ในภูมิทัศน์ ภูมิทัศน์วัดสามารถออกแบบให้สะท้อนถึงความเป็นจริงของชีวิตและธรรมชาติของความทุกข์ โดยการจัดพื้นที่ที่เรียบง่าย เช่น สวนสมาธิหรือพื้นที่ร่มรื่นรอบถ้ำ เพื่อให้ผู้มาเยือนสามารถตระหนักรู้ถึงธรรมชาติของความทุกข์และการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ผ่านการนั่งสมาธิหรือการเดินจงกรม

2) สมุทัย สาเหตุของความทุกข์ที่แสดงผ่านภูมิทัศน์ การออกแบบทางเข้าและเส้นทางในวัดสามารถสะท้อนถึงการแสวงหาความสุขทางวัตถุที่เป็นสาเหตุของความทุกข์ เส้นทางที่ผ่านแหล่งน้ำหรือบ่อน้ำพุ สามารถใช้เป็นสัญลักษณ์ของการแสวงหาสิ่งที่ไม่ยั่งยืน ให้ผู้เยี่ยมชมตระหนักถึงการละทิ้งความยึดมั่นในสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์

3) นิโรธ การดับทุกข์ผ่านการออกแบบพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น บริเวณโบสถ์หรือศาลาที่ออกแบบให้เปิดกว้างและมีทัศนียภาพที่สวยงาม สามารถแสดงถึงการปลดปล่อยจากทุกข์ การใช้พื้นที่ที่เชื่อมต่อกับธรรมชาติ เช่น การจัดลานธรรมที่อยู่ใกล้กับป่าไม้หรือภูเขา แสดงถึงความสงบและความ

หลุดพ้นจากโลภวัตถุ การจัดต้นไม้ใหญ่หรือสัญลักษณ์ของการบรรลุนิพพานในพื้นที่สำคัญของวัดเป็นการนำเสนอถึงความสงบภายใน

4) มรรค หนทางสู่การดับทุกข์ในภูมิทัศน์ เส้นทางการเดินในวัดสามารถออกแบบให้เป็นการเดินทางแห่งการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม เช่น การเดินขึ้นเขาหรือถ้ำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการแสวงหาความสุข การจัดเส้นทางธรรมะที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือมีแผ่นป้ายที่แสดงหลักอริยสัจ 4 และข้อคิดตามทางเดิน ช่วยให้ผู้มาเยือนเข้าใจถึงหนทางแห่งการดับทุกข์ในชีวิตจริง

การพัฒนาภูมิทัศน์การท่องเที่ยววัดตามแนวอริยสัจ 4 จึงเป็นการผสมผสานการออกแบบที่ช่วยให้ผู้มาเยือนได้ตระหนักถึงธรรมชาติของชีวิต ความทุกข์ และวิถีทางสู่การดับทุกข์ผ่านการปฏิบัติธรรมในพื้นที่ที่สงบและสอดคล้องกับธรรมชาติ

3) การถอดบทเรียนการจัดภูมิสถาปัตย์การท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

การถอดบทเรียนการจัดภูมิสถาปัตย์การท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี และการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีพุทธในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธของแต่ละวัด เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่มีผลกระทบในเชิงบวกต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ โดยการร่วมมือกันของวัดต่าง ๆ, การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน, การส่งเสริมวัฒนธรรม, การศึกษา และการใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีพุทธนั้นประกอบไปด้วยขั้นตอนและแนวทางต่าง ๆ ดังนี้ เป็นกระบวนการที่สำคัญในการปรับปรุงและขยายโอกาสในการท่องเที่ยวตามวิถีทางพุทธศาสนา การถอดบทเรียนจะช่วยให้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาและปรับปรุงแนวทางในอนาคต ขณะที่การสร้างเครือข่ายจะช่วยให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพและขยายผลได้ดียิ่งขึ้น

1) การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ การสำรวจและประเมินผล: ทำการสำรวจความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับประสบการณ์การท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ข้อมูลที่ได้รวบรวมมาเพื่อวิเคราะห์ความสำเร็จและข้อบกพร่องของโครงการ

2) จัดการประชุมและสัมมนาการจัดประชุมถอดบทเรียน จัดการประชุมร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น การจัดสัมมนา สัมมนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีพุทธเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและแบ่งปันแนวทางปฏิบัติที่ดี

ดังนั้น การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเข้ากับการท่องเที่ยววิถีพุทธในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และศาสนา การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความสะดวกเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้การใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่ม

ประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์และดึงดูดนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยนี้จึงสามารถนำไปพัฒนา เพื่อให้ความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ ด้วยการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้การท่องเที่ยววิถีพุทธนี้มียั่งยืนทางวัฒนธรรม และสร้างคุณค่าให้กับชุมชน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการออกแบบและพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดถ้ำมั่งกรทอง วัดถ้ำเขาแหลม วัดถ้ำมูนินาถ และวัดถ้ำเขาปูน จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วยประเด็นที่สำคัญ

การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ

1) การเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ศาสนา และภูมิศาสตร์ วัดแต่ละแห่งมีความเป็นเอกลักษณ์ทั้งในด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ วัดถ้ำมีความเกี่ยวข้องกับถ้ำและธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างการดำรงชีวิตของพระสงฆ์และสิ่งแวดล้อม ผู้ที่มาเยี่ยมชมจะได้รับประสบการณ์ที่ไม่เพียงแต่ทางศาสนา แต่ยังเชื่อมโยงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2) การออกแบบภูมิทัศน์ที่เหมาะสม การพัฒนาภูมิทัศน์ของวัดเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ความเป็นธรรมชาติของถ้ำ และการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการทำกิจกรรมทางศาสนา การจัดภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวต้องไม่กระทบต่อความสงบและศรัทธาของชุมชนท้องถิ่น

3) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การออกแบบต้องคำนึงถึงความสะดวกสบายสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม รวมถึงการจัดทำป้ายสื่อความหมายที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของวัดแต่ละแห่ง เช่น ป้ายแนะนำสถานที่ทางศาสนา หรือประวัติความเป็นมาของถ้ำและพื้นที่

4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรม ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น การขายสินค้าท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเทศกาลหรือพิธีกรรมพิเศษ

5) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการท่องเที่ยว การนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น การจัดทำแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์เพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำระบบนำทางและการบอกเส้นทางภายในวัดหรือบริเวณถ้ำ ช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางและเรียนรู้ได้ดีขึ้น

6) การสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การออกแบบและพัฒนาในลักษณะนี้มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ที่ยั่งยืนแก่ผู้มาเยือน โดยให้ความสำคัญกับการรักษาความเป็นธรรมชาติและ

วัฒนธรรมทางศาสนา ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมได้รับการเรียนรู้และประสบการณ์ที่เสริมสร้างจิตวิญญาณ

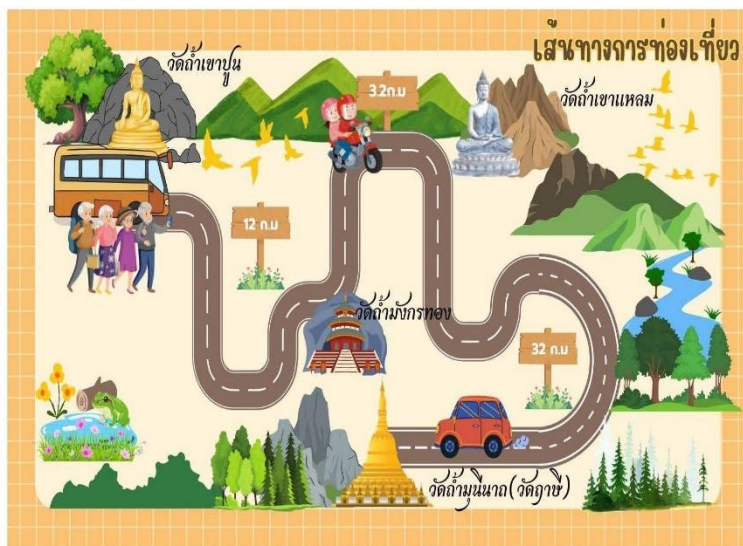
การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งประวัติศาสตร์ ความเป็นมา สถาปัตยกรรม ประเพณีวัฒนธรรม และการจัดการการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงทั้ง 4 วัด

วัดถ้ำเขาปูน (มรค)

จุดเด่นของวัดถ้ำเขาปูนแสดงความเป็นมรค คือ เจดีย์บนยอดเขา แสดงถึงสิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ให้ระลึกนึกถึงคำสอนมรคมีองค์ ๘ กล่าวคือ การหลุดพ้นจากกรรม อันได้แก่ สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบ สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบ

วัดถ้ำมัทธการทอง (ทุกข์)

จุดเด่นของวัดถ้ำมัทธการทอง คือ แม่น้ำลือมน้ำ เปรียบดังชีวิตของมนุษย์ที่ลอยอยู่กลางทะเลทุกข์ จึงนับว่าเป็นวัดทุกข์ อันประกอบด้วย ความทุกข์ที่เกิดจาก ๒ ด้าน คือ ทุกข์ประจำและทุกข์จร ซึ่งทุกข์ประจำสังขาร หมายถึง การกิน การอยู่ การขับถ่าย ซึ่งคนเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ส่วนทุกข์จร หมายถึง การเจ็บไข้ได้ป่วย ความเสียใจ และผิดหวัง ที่เข้ามาในบางสถานการณ์ในชีวิต

วัดถ้ำเขาแหลม (สมุทัย)

จุดเด่นของวัดถ้ำเขาแหลมที่แสดงความเป็นสมุทัย คือ การสร้างพระใหญ่ที่เป็นองค์แทนของ พระพุทธเจ้า ได้ทอดพระเนตรเห็นผู้คนที่กำลังประกอบภารกิจต่างๆ อย่างวุ่นวาย หาความสงบไม่ได้ บางคนกำลังเดินทางด้วยรถ บางคนกำลังเดินทางด้วยเรือ บางคนกำลังค้าขาย การดิ้นรนในชีวิตส่วนนำมาซึ่งสาเหตุแห่งการเกิดทุกข์ คือสมุทัย พระพุทธองค์ทรงทอดพระเนตรสัตว์โลกที่วุ่นวายอยู่ในสังสารวัฏ จึงได้แสดงสาเหตุแห่งทุกข์ และหนทางแห่งการดับทุกข์เอาไว้ ซึ่งปรากฏในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร

วัดถ้ำมุนีนาด (นิโรธ)

จุดเด่นของวัดถ้ำมุนีนาด คือ ฤๅษี อันหมายถึง ผู้มุ่งหมายนำพาชีวิตสู่ความหลุดพ้นด้วยการทำความเพียร ฤๅษีจึงเป็นตัวแทนของนิโรธ คือความดับทุกข์ ผู้คนที่ต้องการสละเพศฆราวาสวิสัย เพราะเล็งเห็นว่า เพศที่ดำรงอยู่ไม่อาจนำตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ ละทิ้งทางโลก เข้าทางธรรม เพื่อแสวงหาแก่นแท้ของชีวิตที่ปราศจากทุกข์ จึงเดินทางเข้าป่าบวช เข้าถ้ำบำเพ็ญเพียรเพื่อความตั้งมั่นแน่วแน่ในการละโลภ โกรธ หลง และตัดเชื้อแห่งการเกิดใหม่ คือ กามราคะได้ ท่านเหล่านั้นคือตัวแทนของนิโรธ ความดับทุกข์ตามหลักอริยสัจ

ภาพที่ 2 ภูมิทัศน์การท่องเที่ยวของวัดตามแนวอริยสัจ 4

การออกแบบ “ภูมิทัศน์การท่องเที่ยวของวัดตามแนวอริยสัจ 4”

สำหรับการออกแบบและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวท่องเที่ยววิถีพุทธเชื่อมโยงทั้ง 4 วัดสามารถนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการสร้างภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เรียกว่า “ภูมิทัศน์การท่องเที่ยวของวัดตามแนวอริยสัจ 4” ประกอบด้วย

1) ทุกข์ การสะท้อนถึงความทุกข์ในภูมิทัศน์ ภูมิทัศน์วัดสามารถออกแบบให้สะท้อนถึงความเป็นจริงของชีวิตและธรรมชาติของความทุกข์ โดยการจัดพื้นที่ที่เรียบง่าย เช่น สวนสมาธิหรือพื้นที่ร่มรื่นรอบ

ถ้า เพื่อให้ผู้มาเยือนสามารถตระหนักรู้ถึงธรรมชาติของความทุกข์และการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ผ่านการนั่งสมาธิหรือการเดินจงกรม

2) สมุทัย สาเหตุของความทุกข์ที่แสดงผ่านภูมิทัศน์ การออกแบบทางเข้าและเส้นทางในวัดสามารถสะท้อนถึงการแสวงหาความสุขทางวัตถุที่เป็นสาเหตุของความทุกข์ เส้นทางที่ผ่านแหล่งน้ำหรือบ่อน้ำพุ สามารถใช้เป็นสัญลักษณ์ของการแสวงหาสิ่งที่ไม่ยั่งยืน ให้ผู้เยี่ยมชมตระหนักถึงการละทิ้งความยึดมั่นในสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์

3) นิโรค การดับทุกข์ผ่านการออกแบบพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น บริเวณโบสถ์หรือศาลาที่ออกแบบให้เปิดกว้างและมีทัศนียภาพที่สวยงาม สามารถแสดงถึงการปลดปล่อยจากทุกข์ การใช้พื้นที่ที่เชื่อมต่อกับธรรมชาติ เช่น การจัดลานธรรมที่อยู่ใกล้กับป่าไม้หรือภูเขา แสดงถึงความสงบและความหลุดพ้นจากโลกวัตถุ การจัดต้นไม้ใหญ่หรือสัญลักษณ์ของการบรรลุนิพพานในพื้นที่สำคัญของวัดเป็นการนำเสนอถึงความสงบภายใน

4) มรรค หนทางสู่การดับทุกข์ในภูมิทัศน์ เส้นทางเดินในวัดสามารถออกแบบให้เป็นการเดินทางแห่งการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม เช่น การเดินขึ้นเขาหรือถ้ำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการแสวงหาความสุข การจัดเส้นทางธรรมะที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือมีแผ่นป้ายที่แสดงหลักอริยสัจ 4 และข้อคิดตามทางเดิน ช่วยให้ผู้มาเยือนเข้าใจถึงหนทางแห่งการดับทุกข์ในชีวิตจริง

ภูมิทัศน์การท่องเที่ยววัดตามแนวอริยสัจ 4 จึงเป็นการผสมผสานการออกแบบที่ช่วยให้ผู้มาเยือนได้ตระหนักรู้ถึงธรรมชาติของชีวิต ความทุกข์ และวิถีทางสู่การดับทุกข์ผ่านการปฏิบัติธรรมในพื้นที่ที่สงบและสอดคล้องกับธรรมชาติ ดังนี้

วัดถ้ำเขาปูน (มรรค)

จุดเด่นของวัดถ้ำเขาปูนแสดงความเป็นมรรค คือ เจดีย์บนยอดเขา แสดงถึงสิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ให้ระลึกนึกถึงคำสอน มรรคมงคล 8 กล่าวคือ การหลุดพ้นจากกรรม อันได้แก่ สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความพยายามชอบ สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่นชอบ

วัดถ้ำเขาแหลม (สมุทัย)

จุดเด่นของวัดถ้ำเขาแหลมที่แสดงความเป็นสมุทัย คือ การสร้างพระใหญ่ที่เป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้า ได้ทอดพระเนตรเห็นผู้คนที่กำลังประกอบภารกิจต่างๆ อย่างวุ่นวาย หาความสุขไม่ได้ บางคนกำลังเดินทางด้วยรถ บางคนกำลังเดินทางด้วยเรือ บางคนกำลังค้าขาย การดิ้นรนในชีวิตล้วนนำมาซึ่งสาเหตุแห่งการเกิดทุกข์ คือสมุทัย พระพุทธองค์ทรงทอดพระเนตรสัตว์โลกที่วุ่นวายอยู่ในสังสารวัฏ จึงได้แสดงสาเหตุแห่งทุกข์ และหนทางแห่งการดับทุกข์เอาไว้ ซึ่งปรากฏในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร

วัดถ้ำมังกรทอง (ทุกข์)

จุดเด่นของวัดถ้ำมังกรทอง คือ แม่ชีลอยน้ำ เปรียบดังชีวิตของมนุษย์ที่ลอยอยู่กลางทะเลทุกข์ จึงนับว่าเป็นวัดทุกข์ อันประกอบด้วย ความทุกข์ที่เกิดจาก 2 ด้าน คือ ทุกข์ประจำและทุกข์จร ซึ่งทุกข์ประจำสังขาร หมายถึง การกิน การอยู่ การขบถาย ซึ่งคนเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ส่วนทุกข์จร หมายถึง การเจ็บไข้ได้ป่วย ความเสียใจและผิดหวัง ที่เข้ามาในบางสถานการณ์ในชีวิต

วัดถ้ำมูนิบาด (นิโรธ)

จุดเด่นของวัดถ้ำมูนิบาด คือ ฤาษี อันหมายถึง ผู้มุ่งหมายนำพาชีวิตสู่ความหลุดพ้นด้วยการทำความเพียร ฤาษีจึงเป็นตัวแทนของนิโรธ คือความดับทุกข์ ผู้คนที่ต้องการสละเพศฆราวาสวิสัย เพราะเล็งเห็นว่า เพศที่ดำรงอยู่ไม่อาจนำตนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ ละทิ้งทางโลก เข้าหาทางธรรม เพื่อแสวงหาแก่นแท้ของชีวิตที่ปราศจากทุกข์ จึงเดินทางเข้าป่าบ้าง เข้าถ้ำบ้าง เพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตในการละโลกิโรค หลง และตัดเชื้อแห่งการเกิดใหม่ คือ กามราคะได้ ท่านเหล่านี้คือตัวแทนของนิโรธ ความดับทุกข์ตามหลักอริยสัจ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เนื่องจากประวัติศาสตร์ของวัดแต่ละแห่งสามารถบอกเล่าเรื่องราวที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างดี

สรุป

1. การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธในพื้นที่วัดเหล่านี้เป็นการผสมผสานระหว่างธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและยั่งยืน โดยเน้นการส่งเสริมให้ผู้เยี่ยมชมได้สัมผัสถึงความสงบสุข ความศรัทธา และการเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาในบริบทของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเมือง กาญจนบุรีการวิจัยนี้จึงครอบคลุมพื้นที่วัดสำคัญสี่แห่ง ได้แก่ วัดถ้ำมังกรทอง วัดถ้ำเขาแหลม วัดถ้ำมูนิบาด และวัดถ้ำเขาปูน ซึ่งแต่ละวัดมีลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีเอกลักษณ์และความโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์วัฒนธรรม

2. การพัฒนาและออกแบบภูมิศาสตร์วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ด้านความสำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนาและความเชื่อ ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ด้านการบริการนักท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้อง

3. การถอดบทเรียนและสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีพุทธ เรียกว่า “ภูมิทัศน์การท่องเที่ยววัดตามวิถีอริยสัจ 4” คือ 1) วัดถ้ำมั่งกรทอง (ทุกข) จุดเด่นที่สื่อถึงความทุกข์ คือ แม่ชีลอยน้ำ เปรียบดั่งชีวิตของมนุษย์ที่ลอยอยู่กลางทะเลทุกข์ จึงนับว่าเป็นวัดทุกข์ อันประกอบด้วย ความทุกข์ที่เกิดจาก 2 ด้าน คือ ทุกข์ประจำและทุกข์จร 2) วัดถ้ำเขาแหลม (สมุทัย) จุดเด่นที่สื่อถึงสมุทัย คือ การสร้างพระใหญ่ที่เป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้า ได้ทอดพระเนตรเห็นผู้ที่กำลังประกอบภารกิจต่างๆ อย่างวุ่นวาย หาความสงบไม่ได้ 3) วัดถ้ำมุนีนาค (นิโรธ) จุดเด่นที่สื่อถึงนิโรธ คือ ฤๅษี อันหมายถึง ผู้มุ่งหมายนำพาชีวิตสู่ความหลุดพ้นด้วยการทำความเพียร ฤๅษีจึงเป็นตัวแทนของนิโรธ คือความดับทุกข์ 4) วัดถ้ำเขาปูน (มรรค) จุดเด่นของวัดถ้ำเขาปูนแสดงความเป็นมรรค คือ เจดีย์บนยอดเขา แสดงถึงสิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ให้ระลึกนึกถึงคำสอน มรรคมงคล 8

ดังนั้น การพัฒนาภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ เป็นการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธจากจุดเด่นของแต่ละวัดที่เชื่อมโยงกับหลักพระพุทธศาสนา ความเชื่อของคนในชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ผ่านขั้นตอนการพัฒนาและออกแบบภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ผ่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่อเติมเสริมศรัทธาเป็นการสั่งสมบุญและปัญญาเข้ามาเยี่ยมชมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันการติดตามและประเมินผล ควรมีการติดตามและประเมินผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรวบรวมวิเคราะห์และใช้ข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวและชุมชนในการปรับปรุงบริการและกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญเพื่อกำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธที่ยั่งยืนต่อไป

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายการพัฒนาบุคลากร อบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีพุทธ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาพุทธ วัฒนธรรม และการบริการนักท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ รวมถึงร่วมกำหนดมาตรฐานการบริการที่ชัดเจน เพื่อให้มั่นใจว่านักท่องเที่ยวจะได้รับการบริการที่ดีและมีคุณภาพ

1.4 ควรมีการการเสริมสร้างความร่วมมืออย่างยั่งยืน โดยร่วมกันการสร้างกลไกการทำงานร่วมกันที่ยั่งยืนระหว่างวัด, ชุมชนท้องถิ่น, และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรส่งเสริมการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการพัฒนาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เช่น การใช้แอปพลิเคชันการท่องเที่ยวและการตลาดออนไลน์ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและการสร้างประสบการณ์ที่ดียิ่งขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว

2.2 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ตลาดเป้าหมาย โดยส่งเสริมการศึกษาความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ (เช่น นักท่องเที่ยวต่างชาติ, นักท่องเที่ยวภายในประเทศ, กลุ่มอายุ, ความสนใจเฉพาะด้าน เช่น การปฏิบัติธรรม, ศึกษาประวัติศาสตร์, ศิลปะ) เพื่อออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตรงกลุ่มเป้าหมาย

2.3 ควรส่งเสริมการศึกษาเพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ จัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการคนในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน

2.4 ควรส่งเสริมการศึกษาเพื่อการสร้างรายได้ การกระจายรายได้สู่ชุมชน การท่องเที่ยวควรสร้างรายได้ที่เป็นธรรมให้แก่ชุมชน ไม่ใช่แค่กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ควรมีกฎในการกระจายรายได้สู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง อาทิ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนสร้างผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธและวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน

References

- Apakaro, S. (2558). *Networks: Nature, Knowledge, and Management*. Phisit Thai Offset.
- Chuaythanee, B. et al. (2022) . *Driving the Philosophy of Sufficiency Economy for Livelihood Transformation: From a Market-Dependent Economy to a Self-Sufficient Economy Among Sugarcane and Cassava Farmers in Wichian Buri District, Phetchabun Province* [Research Report, Mahachulalongkornrajavidyalaya University].
- Hamsupho, S. (2000). *Population and Quality of Life Development*. OS Printing House.
- Jitthangwatan, B. (2005). *Sustainable Tourism Development*. Press and Design Co., Ltd.
- Kaewthep, K. (1995). *Community Development Tools*. Catholic Council of Thailand for Development.
- Kanchanaburi Center. (2022). *Wat Tham Mangkon Thong*. <https://shorturl.asia/aKoBq>
- Kasetsiri, C. (1997). *Cultural Tourism*. Thailand Research Fund Office.
- Nirattatrakul, Y. (1995). ECOTOURISM: Conservation-Oriented Tourism. *Tourism Journal*, 14(3), 50–58.
- Province, K. (2022). *Tourist Attractions, Mueang District*. <https://shorturl.asia/tFhMa>

Simpathavan, D. and Inthongpan, P. (2022). Management Models of Buddhist Tourism According to Wat Pa Udom Somporn, Sakon Nakhon Province. *Journal of Buddhist Social Sciences and Anthropology*, 7(3), 287–301.